

Vastaus valtuustoaloitteeseen: Syntyvyys uuteen nousuun Uudessakaupungissa

Aloite

Valtuutetut Laura Kontu, Olli-Pekka Päivärinta, Lasse Virtanen, Raimo Löfstedt, Tarmo Kangas, Seppo Laine, Seppo Nikula ja Pilvi Marsela ovat allekirjoittaneet valtuustoaloitteen 22.8.2022, jossa allekirjoittaneet ehdottavat selvityksen tekemisestä erilaisista syntyvyyden kasvun kannustimista.

Syntyvyys Suomessa

Suomalainen yhteiskunta ja sen rakenteet, koulutustaso, elintaso ja sosiaaliturva ovat muuttuneet radikaalisti, kun tarkastellaan Suomen itsenäisyyden aikaa. Yhteiskunnalliset muutokset näkyvät paitsi ihmisten arvomaailmassa myös hyvin selkeästi syntyvyyden kehityksessä. Syntyvyyden lasku ei ole uusi ilmiö Suomessa. 1900-luvun alussa Suomessa syntyi keskimäärin noin viisi lasta naista kohden ja 1930-luvulla syntyvyys oli tippunut keskimäärin noin kolmeen lapseen naista kohden. Tämä aiheutti aikanaan kansallisen huolen lapsipulasta ja väestökadosta.

1960- ja 1970-luvun taitteessa kokonaishedelmällisyys alitti väestön uusiutumisrajan, joka on 2,1 lasta synnyttäjää kohden. Vuonna 2010 syntyi 61 000 lasta, mutta vuonna 2018 jäätiin jo alle 50 000 lapsen. 2020-luvun alussa kokonaishedelmällisyys oli enää 1,4.

Hedelmällisyysluku olisi vieläkin merkittävästi alhaisempi ilman Suomessa asuvia ulkomaalaistaustaisia naisia, joiden korkeampi syntyvyys parantaa tilastoa merkittävästi. (Hiilamo 2020)

Suomessa kuten muissa kehittyneissä maissa väestö vanhenee ja syntyvyys laskee. Suomessa syntyvyys ei ole enää ikärakenteen kannalta riittävällä tasolla. Tilastokeskuksen (2021) väestöennusteessa todetaan, että vuoden 2060 loppuun mennessä Suomessa kuolee 700 000 ihmistä enemmän kuin syntyy, jos syntyvyys pysyy nykyisellä tasolla. Ennusteen mukaan Suomessa syntysisi 2060-luvulla enää alle 40 000 lasta vuosittain. Pitkällä aikavälillä syntyvyys ei siis ole ikärakenteen kannalta kestävällä tasolla.

Väestöpolitiikka

Väestöpolitiikka on kaikkia niitä toimenpiteitä, pyrkimyksiä, hankkeita, kannustimia, ohjelmia ja toimenpiteitä, joilla määritellään ja halutaan vaikuttaa syntyvyyden ja kuolleisuuden suhdeluun ja muuttoliikkeeseen. Väestöpolitiikan perimmäisenä tavoitteena ja pyrkimyksenä on edesauttaa yhteiskunnan kannalta suotuisaa kehitystä.

Suomessa ei ole yhtä selkeää kansallista väestöpoliittista ohjelmaa, jollei sellaiseksi katsota Väestöliiton (2020) julkaisema väestöpoliittista raporttia/ohjelmaa, jossa tarkastellaan kattavasti väestöpolitiikkaa kokonaisuutena sekä pohditaan väestöön vaikuttavia trendejä Suomessa. Raportissa analysoidaan väestömuutosten kehityskulkujen

syitä ja millaisia vaikutuksia niillä on ollut ja on ekologiselle, inhimilliselle ja taloudelliselle kestäväydelle Suomessa.

Kansallista, alueellista tai kunnallista väestöpolitiikka tai ohjelmaa-johon on määriteltynä tarkka väestötavoite tehdään erittäin harvoin. Poikkeuksiakin löytyy, esimerkiksi Uudenkaupungin kaupunginvaltuusto hyväksyi vuonna 2018 kaupungin strategian #UKI20300 - Oikeenlaista kemialla, joka asetti selkeän ja kunnianhimoisen väestötavoitteen kaupungin väestönkasvulle.

Näkyvin osa väestöpolitiikkaa on maahanmuutto ja siihen liittyvät toimenpiteet, joiden vaikutukset näkyvät hyvin selvästi ja nopeasti yhteiskunnassa. Tohtori Markku Lehto toteaa: ”Jos halutaan turvata hyvinvointipolitiikan rahoitus, tarvitaan vuosi vuodelta uutta työvoimaa maan rajojen ulkopuolelta. Samalla on ymmärrettävä, että muuttoliikkeellä voi olla kauaskantoisempia seurauksia. Muuttoliikkeen ja taantuman yhdistelmä on vaikea.”

Väestöpolitiikka saatetaan kokea myös vanhanaikaisena tai pahimmillaan autoritaarisena ja kylmänä. Väestöliiton raportissa todetaan, että ”väestöpolitiikkaan liittyy liian helposti ajatus ylhäältä alaspäin virtaavista käskyistä ja väestöstä passiivisena politiikan kohteena”.

Väestöpolitiikka on syntyvyyden kannalta koskettanut aina erityisesti naisia. Heidän mahdollisuuksiaan lisääntyä tai olla lisääntymättä on säädelty ja rajoitettu välillä erittäin julmillakin keinoilla. Kun tarkastellaan vaikkapa raskaudenkeskeytyksiä ja raskauksia niitä on eri aikoina määritelty laittomiksi mitä moninaisin perustein. Myös ihmisen sukupuoli, vammaisuus, terveys, siviilisääty, etnisyys tai seksuaalinen suuntautuminen ovat saattaneet vaikuttaa yksilön oikeuksiin päättää omasta lisääntymisestään. (Väestöliitto 2020)

Väestöpolitiikka tulisikin määritellä kokonaisuudeksi, joka tulee ymmärtää laaja-alaisena keskusteluna, päätöksentekona ja toimenpiteinä niistä arvoista, tavoitteista ja keinoista, jotka liittyvät väestön määrään ja rakenteeseen. (Väestöliitto 2020)

Yhteiskunnalliset muutokset, syntyvyys ja arvot

Ensimmäinen ja merkittävin suuri tekijä syntyvyyden laskulle Suomessa oli, kun pariskunnat oppivat säännöstelemään lapsien määrää. Tämä muutostrendi alkoi 1910-luvulla ja jatkui aina 1950-luvulle. Myös yhteiskunnallisilla toimenpiteillä vaikutettiin lapsilukuun, kun haluttiin tukea äitien ja vauvojen terveyttä pidentämällä synnytysvälejä ja ohjaamalla äitejä päättämään lisääntyminen ikääntymisen myötä. Lasten hankinnan rajoittamista vauhditti myös se, että

terveydenhuollon kehittyessä ja ravitsemuksen parantuessa lapsikuolleisuus väheni ja entistä useampi lapsi selvisi hengissä ensimmäisestä elinvuodestaan. (Keski-Petäjä 2022)

Toinen merkittävä syntyvyyteen vaikuttava trendi alkoi 1960-luvulta ja jatkui aina 2010-luvulle. Tätä jaksoa määrittelee niin matala syntyvyys kuin toisaalta matala kuolleisuus. Lastensaantiin on tällä jaksolla vaikuttanut erityisesti kaupungistumiskehitys, koulutustason nousu (erityisesti naisten koulutustason nousu) sekä monipuolistuneet työmahdollisuudet ja naisten työllisyysasteen nousu.

Elämäntavoissa suurin muutos on ollut yksilökeskeisen elämäntavan sekä ehkäisyvälineiden ja -tapojen yleistymisen. Lasten hankinta ja sen suunnittelu ja ”aikatauluttaminen” on myös yleistynyt ja sekä erilaiset kannustimet ovat aiheuttaneet perheen perustamisen lykkäämistä. Nämä ovat keskeisimpiä syitä viime vuosikymmenten matalaan syntyvyyteen. Suomessa ensimmäinen lapsi saadaan nyt keskimäärin kolmekymppisenä. (Keski-Petäjä 2022). Tilastokeskuksen julkaisussa todetaan ”suurimpia syitä 2010-luvun syntyvyyden laskulle onkin ollut se, että parit saavat ensimmäiset lapsensa yhä vanhemmalla iällä. Tämän lisäksi yhä isompi osa ihmisistä on jäänyt kokonaan lapsettomiksi.” (Rotkirch 2021; Keski-Petäjä 2022)

Kunnallisanon kehittämissäätiön (Kaks) teettämässä Ilmapuntari (2020) kyselyssä havaittiin, että valtaosa suomalaisista ajattelee, että syntyvyyden lasku on seurausta ihmisten muuttuneista henkilökohtaisista toiveista ja valinnoista eivätkä isotkaan parannukset lapsiperheiden tukiin, ratkaise syntyvyysongelmaa.

Tohtori Markku Lehto puolestaan toteaa, että ”selityksiä tälle (syntyvyyden laskulle) on monia. Lapset eivät enää ole vanhuuden turva. Elintaso halutaan pitää korkeana, eikä lasten saaminen ja ydinperhe ole enää ainoa ”normaali” elämäntapa. Elämää leimaa nykyään määrittelemätön epävarmuus, ja nuoret ajattelevat myös liikakansoitusta ja ilmastonmuutosta. Elämäntapa, jota markkinoimme, ei tuota lapsia.”

Toisaalta myös onnellisuuden yhteyttä lastensaantiin tutkittiin (2018) seitsemässä alhaisen syntyvyyden maassa, ja tulosten mukaan ne, jotka olivat tyytyväisempiä elämäänsä, saivat tulevina vuosina muita todennäköisemmin ensimmäisen tai toisen lapsen myös sen jälkeen, kuin ikä ja sosioekonomiset tekijät oli huomioitu. Myös sosiaaliset verkostot vaikuttavat lasten hankkimiseen. Esimerkiksi turvallinen olo ja luottamus siihen, että saa tukea lastenhoidossa ja varhaiskasvatus toimii, edistävät selvityksen mukaan lastensaantia. (Rotkirch 2021)

Yhteiskunta, jossa väestö vanhenee ja syntyvyys pienenee tarkoittaa sitä, että myös työikäisten määrä pienenee jatkuvasti suhteessa lapsiin ja ikäihmisiin. Tämä huoltosuhteellinen haaste on selkeä uhka väestön kokonaisvaltaiselle hyvinvoinnille ja yhteiskunnan toiminnalle. Tämä on perimmäinen ja hyvin aiheellinen huoli syntyvyyshuolen takana.

Syntyvyyden kannustimet; valtakunnallinen, hyvinvointialueellinen ja kunnallinen ulottuvuus

Syntyvyyden trendi on laskeva koko Suomessa ja väestön väheneminen on pikemminkin sääntö kuin poikkeus niin Suomessa kuin muissakin kehittyneissä maissa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö toimenpiteitä ja erilaisia kannustimia tulisi selvittää.

Väestöliiton väestöpoliittisessa ohjelmassa asetetaan kymmenen valtakunnallista tavoitetta Suomen väestölle:

- 1) Sopivan kokoinen Suomi ei kutistu vielä
- 2) Tasapainoinen väestönkehitys on ekologisesti kestävä
- 3) Syntyvyyden nousu Suomessa on tavoiteltava asia
- 4) Ihmisiä on tuettava saamaan niin monta lasta kuin he itse toivovat
- 5) Hyvät ihmissuhteet ovat kansanterveyden ytimessä
- 6) Perheystävällisyys koskee kaikkia
- 7) Maahanmuutto lisääntyy huomattavasti
- 8) Suomi on houkutteleva ja inhimillinen uusi kotimaa
- 9) Monipaikkaisuus uudistaa alueiden kehityksen
- 10) Kannustimia maastamuuton vähentämiseksi

Varsinais-Suomen hyvinvointialue on perustellut omaa kehittämistyötä ja uudistumistaan esimerkiksi seuraavanlaisesti: ”Väestömme ikääntyy ja tarvitsee aiempaa enemmän erilaisia palveluja. Myös syntyvyys on laskussa. Hyvinvointialueilla pyritään vastaamaan yhteiskunnan muutoksiin ja takaamaan kaikille yhdenvertainen palvelujen saatavuus.”

Varsinais-Suomessa kuten koko maassa on valtava määrä henkilöitä, jotka eivät saa lasta, vaikka haluaisivat. Yhtenä toimenpiteenä ovat hedelmöityshoidot. Hedelmöityshoidot esimerkiksi itsellisille naisille ovat olleet mahdollisia vuoden 2019/2020 taitteesta lähtien Varsinais-Suomessa. Tämä palvelu tukee myös väestöliiton kansallisia tavoitteita siitä, että kaikkia ihmisiä on tuettava samaan niin monta lasta kuin he haluavat. Jos tämä tavoite toteutuisi - ei vain alueellisesti, mutta valtakunnallisesti- syntyvyys nousisi 1.9 lapseen. (Väestöliitto 2020) Eli syntyvyys nousisi merkittävästi, jos ne ihmiset, jotka haluavat lapsia saisivat lapsia.

Hyvinvointialueen yliopistollisen sairaalan (TYKS) lapsettomuuslinikalla tehtiin vuonna 2022 yhteensä 135 lahjasoluinseminaatiota ja 21 koeputkihoitoa sekä siirrettiin parikymmentä pakastealkiota, jotka oli

aikaansaatu lahjasiittiöillä. Tänä vuonna on tehty tähän mennessä 59 lahjasolunseminaatiota ja 15 koeputkihoitoa. (TYKS tiedote 12.05.2023) Lapsettomuushoitoihin ja -neuvontaan kannattaa siis panostaa myös jatkossa, koska toimenpiteillä on selkä vaikutus syntyvyyteen.

Pystyvätkö Uudenkaupungin kaltaiset pienet kunnat tekemään mitään konkreettisia toimenpiteitä tai kannustumia syntyvyyden tukemiseksi? Syntyvyyden tukemista kuntatasolla on usein lähestytty erilaisten kuntalisten kuten lapsirahan tai kotihoidon kuntalisten maksamisella. Tämän tyyppisten toimenpiteiden pitkäkestoista vaikutuksista ei ole kuitenkaan saatu näyttöä tai ne ovat olleet hyvin lyhytvaikutteisia. Yksittäinen kunta ei juurikaan voi vaikuttaa syntyvyyteen, vaan se on yhteiskunnallinen ja valtakunnan tason asia. Kunnan erityistoimenpiteet tai ”tonni lapsesta” -kampanjat eivät ole ratkaisu. Ihmiset tekevät päätöksensä lasten hankkimisesta omista lähtökohdistaan eivätkä mieltä yhteiskunnallista vastuuta tai eläkepommia.

Tasapuolisuuden vuoksi tulee kuitenkin todeta, että joskus myös raha ratkaisee perhepolitiikassa. Lapsiperheköyhyys on todellisuutta myös Uudessakaupungissa, jossa arvioilta noin 11–13 % kaikista lapsista elää suhteellisessa köyhyydessä. Valtakunnallinen luku on viimeisimmän arvion mukaan 11 %. Lapsiasiavaltuutettu Elina Pekkarinen toteaa, että lapsiköyhyyden kielteiset seuraukset lapsen hyvinvoinnille ja kehitykselle on todistettu lukuisissa tutkimuksissa. Valtakunnallisesti kuin myös Uudessakaupungissa on huomioitava se seikka, että köyhyyttä on myös niissä perheissä, joissa vanhemmat käyvät töissä. Vaikka varhaiskasvatus on Uudessakaupungissa suurimalle osalle perheistä maksutonta on esimerkiksi lasten harrastamisen hinta noussut merkittävästi. Perheiden taloudellinen tilanne ja pieni tai olematon taloudellinen liikkumatila saattavat siis myös osaltaan selittää sitä, että lasten hankintaa lykätään tai lapsimäärä jää pieneksi.

Uusikaupunkilaisten lasten ja heidän perheidensä tukemiseksi tarvitaankin siis ennen kaikkea valtakunnallista perhepolitiikkaa, jossa huomioidaan lasten ja perheiden tarpeet kokonaisvaltaisesti. Samanaikaisesti voidaan kuitenkin myös pohtia niitä pitkäkestoisia kannustimia ja keinoja, joilla saataisiin konkreettisesti tuettua uusikaupunkilaisia perheitä siten, että he kokevat elämän Uudessakaupungissa sellaiseksi, että täällä on hyvä asua ja elää isommallakin perheellä. Sen takia pitää pyrkiä muutokseen pitemmällä aikavälillä ja siten, että kannustimet vahvistavat kokemusta Uudestakaupungista lapsimyönteisenä ja turvallisena paikkana. Kaupunkina, jossa lasten on hyvä elää, harrastaa ja oppia. Paikkana, jossa on hyvä kasvattaa lapsia.

Ehdotuksia ja kannustimia syntyvyyden kasvun tukemiseksi Uudessakaupungissa:

- 1) **Lasten kuulemisen kehittäminen**
Uusikaupunki hakee mukaan UNICEFin Lapsiystävällinen kunta - malliin, joka auttaa kuntia tekemään lasten hyvinvoinnin kannalta oikeita ratkaisuja niin lasten arjen palveluissa kuin kunnan hallinnossa. Kaupungissa kehitetään lasten kuulemisen malleja laaja-alaisesti siten, että lapset ja nuoret ovat osallisina kaikissa heitä koskevissa asioissa.
- 2) **Eriarvoisuuden vähentäminen – Osallisuutta lisäämällä**
Toteutetaan Uudenkaupungin kaupungin strategian Hyvä elämä - päämäärää siten, että se huomioidaan aina strategisten ohjelmien tavoitteissa, täytäntöönpanossa ja seurannassa. Huomioidaan eriarvoisuuden vähentäminen palveluiden suunnittelussa ja mahdollistetaan maksuttomien palveluiden ja tapahtumien kattavuus osallistumisen tukemiseksi.
- 3) **Omaehtoinen liikkuminen**
Tuetaan lapsia ja perheitä omaehtoiseen liikkumiseen tarjoamalla monipuolisia liikuntaolosuhteita ja lisätään liikuntaneuvontaa.
- 4) **Harrastamisen Suomen malli**
Kehitetään entisestään harrastustakuun eli maksuttomien harrastusten tarjoamista lapsille ja nuorille myös jatkossa. Mietitään keinoja harrastustakuun laajentamisesta perheille ja kaikille kuntalaisille.
- 5) **Puistokoulu**
Selvitetään ”puistokoulu-mallia”, jonka perusideana on tarjota ilta, viikonloppu ja loma-ajoille harrastustoimintaa ja mahdollisuuksia liikkua, olla yhdessä ja rakentaa kaveri- ja ystävyysuhteita.
- 6) **Panostetaan varhaiskasvatukseen ja perusopetukseen**
Luotettava ja toimiva varhaiskasvatus ja perusopetus ovat keskeisimpiä kannustimia paikkakunnalla pysymiseksi.
- 7) **Perhepassi/perhehinta**
Kehitetään yhdessä järjestöjen yritysten ja kaupungin yhteistyönä lapsiperhepassi/perhehinta, jolla saa etuja ja pääsee harrastamaan perhehinnalla.

Näiden toimenpiteiden ja kannustimien toteuttaminen tulee olla osa kaupungin eri hallinonalojen työtä. Erillisen työryhmän perustamisen sijaan tätä työtä ja ehdotuksen mukaisia toimenpiteitä voidaan seurata poikkihallinnollisen UKIHYTE-ohjausryhmän toimesta, joka kokoontuu keskimäärin neljä kertaa vuodessa.

Toimenpiteiden kustannusvaikutukset tulee huomioida osana eri hallinonalojen budjettiesityksiä tuleville vuosille.

Lisätietoja

Hyvinvointijohtaja Jan Vuorenlaakso, opetustoimenjohtaja Arja Kitola, kaupunginarkkitehti Leena Arvela-Hellén, talousjohtaja Anne Takala

Lähteet

Hiilamo, Heikki (STM) Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu: Syntyvyys on saatava nousuun (2020)

<https://stm.fi/-/suomalaisten-syntyvyys-on-saatava-nousuun> (06.07.2023)

Lehto, Markku. Kunnallisan kehittämissäätiön (Kaks); Suomi 2040 – onko väestöllä väliä? POLEMIKKI / 27.02.2019 (2019)

<https://kaks.fi/suomi-2040-onko-vaestolla-valia/> (07.07.2023)

Keski-Petäjä, Miina (Tilastokeskus) Lapset Suomessa: Lapsia yhteiskunnan talkoisiin – syntyvyyden ja syntyvyysluolen historiaa Suomessa (2022)

<https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2022/lapsia-yhteiskunnan-talkoisiin-syntyvyyden-ja-syntyvyysluolen-historiaa-suomessa/> (06.07.2023)

Rapo, Markus. Orjala, Hannele (Tilastokeskus) Väestöennuste 2021-2070, Tilastokeskus: Syntyvyys ei ole Suomessa ikärakenteen kannalta riittävällä tasolla (2021)

https://stat.fi/til/vaenn/2021/vaenn_2021_2021-09-30_tie_001_fi.html (06.07.2023)

Rotkirch, Anna (Valtioneuvoston kanslia) Syntyvyyden toipuminen ja pitenevä elinikä: Linjauksia 2020-luvun väestöpolitiikalle (2021)

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162920>

Stammeier, Jenni. (YLE/TIEDE) (Tutkitun tiedon teemavuosi 2021) Syy syntyvyyden laskuun psykologinen eikä taloudellinen (2019)

<https://yle.fi/aihe/artikkeli/2019/07/07/tutkimus-syy-syntyvyyden-laskuun-psykologinen-eika-taloudellinen>

Sorsa, Tiia (Väestöliitto) Kestävän väestönkehityksen Suomi Väestöliiton väestöpoliittinen raportti 2020 (2020)

<https://www.vaestoliitto.fi/verkojulkaisut/kestavan-vaestonkehityksen-suomi/> (06.07.2023)

Kunnallisan kehittämissäätiön (Kaks) Kansalaismielipide ja kunnat Ilmapuntari 2020 (Otava)

https://kaks.fi/wp-content/uploads/2021/08/polemia_119.pdf (07.07.2023)

Lapsiasiavaltuutettu: Lapsiasiavaltuutetun kirjelmä 26.6.2023 (2023)

<https://www.sttinfo.fi/tiedote/lapsiasiavaltuutettu-lahetti-valtioneuvoston-jasenille-kirjelman-hallitusohjelman-vaikutuksista-lapsikoyhyyteen?publisherId=17712812&releaseId=69995227> (07.07.2023)